

Wyniki badania obrotów w kwietniu 2004 r. na krajowym rynku walutowym i rynku pozagiełdowych instrumentów pochodnych

Wstęp

Co trzy lata Bank Rozrachunków Międzynarodowych wspólnie z narodowymi bankami centralnymi bada stopień rozwoju rynku walutowego i pozagiełdowych instrumentów pochodnych. Celem projektu *Triennial Central Bank Survey on Foreign Exchange and OTC Derivatives Market Activity* jest pozyskanie kompleksowych i porównywalnych informacji statystycznych o płynności i strukturze wymienionych rynków. Bank Rozrachunków Międzynarodowych określa zakres oraz jednolitą metodykę pozyskiwania danych. Koordynatorami badania w poszczególnych państwach są banki centralne. W 2004 r. w badaniu uczestniczyły banki centralne i władze monetarne 52 państw. Instytucje te zebrały dane od około 1200 podmiotów – najbardziej aktywnych instytucji na rynku walutowym i instrumentów pochodnych. Wstępne wyniki badania obrotów na światowym rynku walutowym i pozagiełdowych instrumentów pochodnych zostały opublikowane przez Bank Rozrachunków Międzynarodowych i są dostępne na stronie internetowej tej instytucji - www.bis.org/publ/rpfx04.htm.

Uwagi metodyczne

W dwóch poprzednich edycjach projektu w 1998 i 2001 r. Narodowy Bank Polski (NBP) nie przeprowadzał oddzielnego badania statystycznego. Bazując na informacjach pozyskiwanych od banków w comiesięcznej sprawozdawczości, NBP przekazał do Banku Rozrachunków Międzynarodowych jedynie dane o obrotach na najbardziej rozwiniętych segmentach krajowego rynku walutowego i pozagiełdowych instrumentów pochodnych. Dane z poprzednich lat nie są zatem w pełni porównywalne z przedstawionymi poniżej wynikami. W 2004 r. Polska po raz pierwszy uczestniczyła w tym badaniu w pełnym zakresie. Ankietowano 16 banków prowadzących działalność operacyjną w Polsce. Dostarczyły one dane zgodnie z formularzami sprawozdawczymi i wytycznymi określonymi przez Bank Rozrachunków Międzynarodowych. Badaniem objęto najbardziej aktywne banki w Polsce (lista w załączniku nr 1). Zgodność sprawozdań z metodyką przedstawioną w załączniku nr 2 została zweryfikowana przez NBP. Agregaty dla Polski wyliczone przez NBP zostały przesłane do Banku Rozrachunków Międzynarodowych.

Poniżej zaprezentowano zagregowane dane o **obrotach netto** zarejestrowanych w kwietniu 2004 r. na krajowym rynku walutowym i rynku pozagiełdowych instrumentów pochodnych. Przedstawione dane obejmują tylko te transakcje, w których jedną ze stron był bank prowadzący działalność operacyjną w Polsce i posiadający status instytucji sprawozdawczej. Termin obroty netto oznacza, że dane reprezentują wartość nominalną transakcji - **wyeliminowany został efekt podwójnej sprawozdawczości** transakcji zawartych pomiędzy dwoma bankami krajowymi. Prezentowane dane **nie obejmują transakcji zawartych między nierezydentami** (złoty jest przedmiotem handlu na rynku *off-shore* głównie w Londynie). Wartości obrotów uwzględniające wszystkie transakcje angażujące złotego zostaną opublikowane w raporcie Banku Rozrachunków Międzynarodowych wiosną 2005 r.

Podobnie jak wyniki światowe, dane dla Polski są przedstawione w podziale na obroty na rynku walutowym i na rynku pozagiełdowych instrumentów pochodnych. **Rynek walutowy** definiuje się jako transakcje kasowe i terminowe – swapy walutowe i kontrakty *outright-forward*. **Rynek pozagiełdowych instrumentów pochodnych** obejmuje następujące instrumenty pochodne: dwuwalutowe transakcje wymiany płatności odsetkowych (CIRS) i opcje walutowe oraz transakcje pochodne na stopę procentową – kontrakty przyszłej stopy procentowej (FRA), transakcje wymiany płatności odsetkowych (IRS) i opcje na stopę procentową. **Prezentowane dane nie uwzględniają oszacowanych opuszczeń.** Narodowy Bank Polski ocenia, że wartości transakcji sprawozdane przez 16 banków stanowią około 95% obrotów na krajowym rynku walutowym i 99% na krajowym rynku pozagiełdowych instrumentów pochodnych. Średnie dzienne obroty zostały wyliczone zgodnie z kalendarzową liczbą dni roboczych – **w kwietniu 2004 r. było ich 21.** Wszystkie dane są prezentowane w **mln USD**, co jest zgodne z przyjętym w badaniu standardem.

Na podstawie dodatkowych informacji zebranych od banków stwierdzono, że zmiany techniczno-organizacyjne w niektórych bankach w dniach 28-30 kwietnia 2004 r. spowodowane odbywającym się w Warszawie Europejskim Szczytem Ekonomicznym nie miały znaczącego wpływu na aktywność tych banków na rynku walutowym i pozagiełdowych instrumentów pochodnych. Przedstawione wyniki są zatem reprezentatywne.

Obroty na rynku walutowym

Średnie dzienne obroty na krajowym rynku walutowym wyniosły w kwietniu 2004 r. 6.354 mln USD, z czego 5.707 mln USD stanowiły transakcje z podmiotami finansowymi, a 647 mln USD transakcje z klientami niefinansowymi. W strukturze walutowej przeważają transakcje z udziałem złotego.

Tabela 1. Średnie dzienne obroty na poszczególnych segmentach krajowego rynku walutowego w kwietniu 2004 r. mln (USD)

	Waluty obce / PLN	waluty obce / waluty obce	RAZEM
Rynek kasowy	1.051	879	1.930
Rynek transakcji <i>outright-forward</i>	189	140	329
Rynek swapów walutowych	3.495	600	4.095
Rynek walutowy	4.735	1.619	6.354

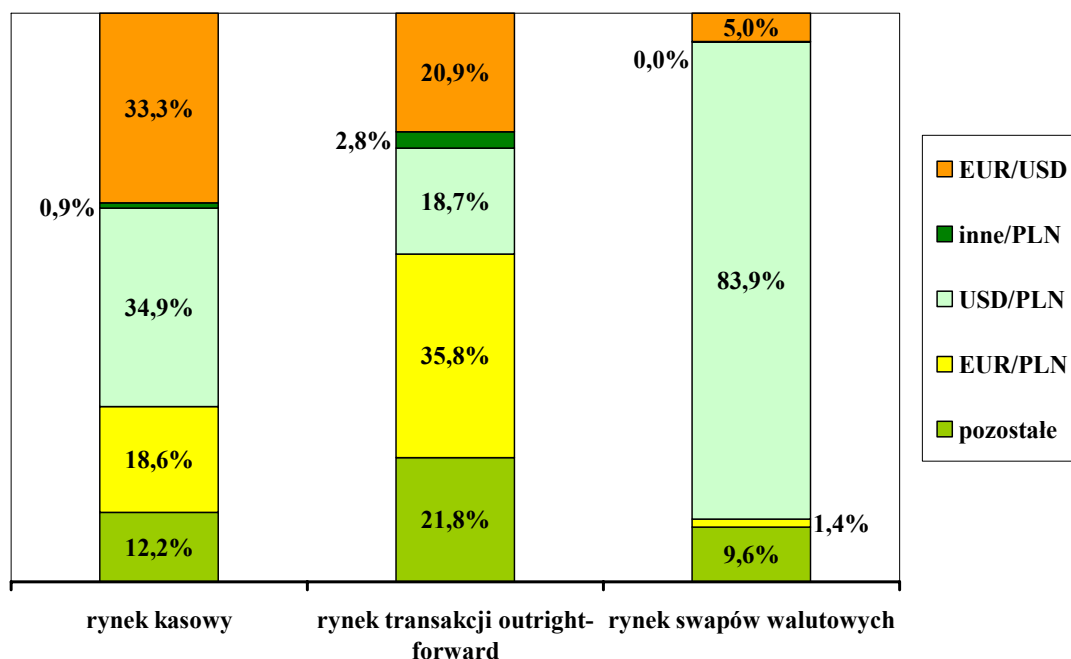
Średnia dzienna wartość transakcji z podmiotami finansowymi zawartych na krajowym rynku kasowym zmniejszyła się w porównaniu do 2001 r. o około 25% (przy zastosowaniu bieżących kursów) i wyniosła w 2004 r. 1.614 mln USD. Spadek ten dotyczy głównie transakcji z udziałem złotego i wynika z centralizacji zarządzania ryzykiem w bankach międzynarodowych. Niektóre banki z udziałem kapitału zagranicznego ograniczyły swoją aktywność na rynku złotego w Polsce i przeniosły te operacje na rynek londyński. Innym istotnym czynnikiem zmniejszającym płynność tego rynku były dokonane w ostatnich trzech latach fuzje w krajowym systemie bankowym. W operacjach z podmiotami finansowymi dominują transakcje z nierezydentami (około 80%). W tym segmencie rynku nadal przeważa para walutowa USD/PLN (średni dzienny obrót 585 mln USD, 76% udział w transakcjach z udziałem złotego). Stale wzrasta udział relacji EUR/PLN. W 2001 r. transakcje angażujące te waluty stanowiły 14,5% obrotów a w 2004 r. już 23% (średni dzienny obrót 177 mln USD). Nadal jednak obroty w segmencie EUR/PLN są niższe od wartości transakcji EUR/USD (średni dzienny obrót 630 mln USD).

Transakcje z podmiotami finansowymi zawarte za pośrednictwem elektronicznego systemu konwersacyjnego wynosiły 51% wartości obrotów. Wzrasta udział transakcji dokonywanych w systemie automatycznie kojarzącym oferty kupna i sprzedaży – w kwietniu 2004 r. stanowiły 44%. Standardowa wartość transakcji na rynku złotego wynosiła 3 mln USD i EUR – odpowiednio dla relacji USD/PLN i EUR/USD. Nominał operacji zawieranych przy użyciu systemu automatycznie kojarzącego oferty jest niższy - 1mln USD i EUR.

Tabela 2. Struktura podmiotowa obrotów na rynku walutowym w kwietniu 2004 r. (średnie dzienne obroty w mln USD)

	rezydent	nierezydent	RAZEM
Rynek kasowy	614	1.306	1.930
z podmiotami finansowymi	314	1.300	1.614
z podmiotami niefinansowymi	310	6	316
Rynek swapów walutowych	450	3.645	4.095
z podmiotami finansowymi	411	3.645	4.056
z podmiotami niefinansowymi	39	0	39
Rynek transakcji <i>outright-forward</i>	300	29	329
z podmiotami finansowymi	12	25	37
z podmiotami niefinansowymi	288	4	292
Rynek walutowy	1.364	4.980	6.354
z podmiotami finansowymi	737	4.970	5.707
z podmiotami niefinansowymi	637	10	647

Wykres 1. Struktura walutowa obrotów na rynku walutowym w kwietniu 2004 r. (%)

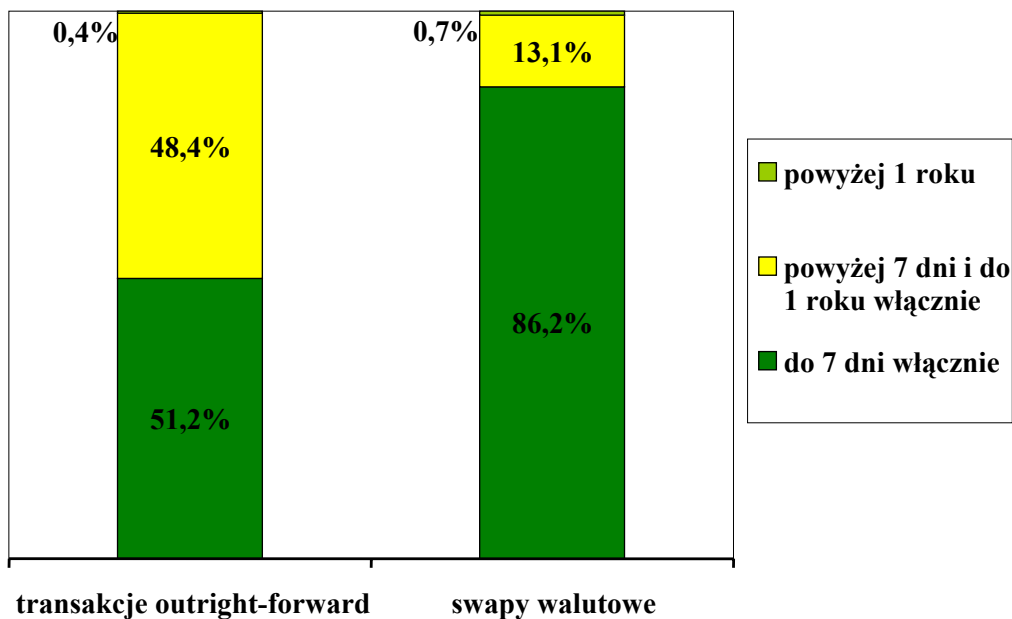

Średnie dzienne obroty na kasowym rynku klientowskim (operacje z podmiotami niefinansowymi) wyniosły 316 mln USD. Przeważają transakcje EUR/PLN - 64% obrotów. Operacje USD/PLN stanowią około 31%. Jest to związane ze strukturą walutową płatności towarowych polskich przedsiębiorstw.

Rynek transakcji *outright-forward* jest mało płynny. Dominują krótkoterminowe operacje z podmiotami niefinansowymi, które wykorzystują ten instrument w zarządzaniu ryzykiem walutowym. Transakcje EUR/PLN i USD/PLN stanowią odpowiednio 63% i 33% operacji z udziałem złotego. Banki rzadko dokonują terminowych operacji typu *outright*. Preferują syntetyczne kontrakty terminowe zawierane na bardziej płynnych rynkach – złożenie transakcji kasowej i *fx swap*. Transakcje rozliczane różnicowo (*non-deliverable forwards*) były zawierane prawie wyłącznie z podmiotami niefinansowymi i stanowiły około 12% wartości transakcji na rynku klientowskim.

Najpłynniejszym instrumentem polskiego rynku walutowego pozostają swapy walutowe. W porównaniu do 2001 r. średnia dzienna wartość transakcji *fx swap* z podmiotami finansowymi wzrosła w 2004 r. o około 28% i wynosi 4.056 mln USD. Większa płynność rynku wynika przede wszystkim ze wzrostu zaangażowania nierezydentów na rynku obligacji skarbowych nominowanych w złotych. Zagraniczne instytucje finansowe wykorzystują krótkoterminowe transakcje T/N *fx swap* do finansowania swoich inwestycji w obligacjach. Codziennie odnawiają jednodniowe pożyczki złote zabezpieczone głównie dolarami amerykańskimi. Wyjaśnia to zarówno dominujący udział transakcji z nierezydentami (90% obrotów w segmencie operacji podmiotów finansowych), jak i znaczną przewagę kontraktów o pierwotnym terminie zapadalności do 7 dni włącznie. Standardowa wartość transakcji na rynku swapów walutowych wynosi 25 lub 50 mln USD i EUR.

Wykres 2. Struktura terminowa obrotów na rynkach *outright-forward* i *fx swap* (%)

Obroty na rynku pozagiełdowych instrumentów pochodnych

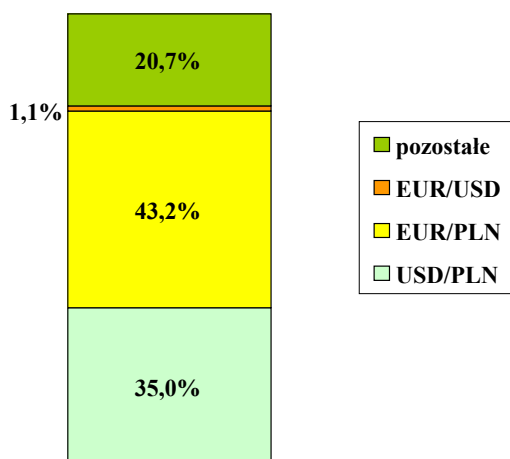
W Polsce, podobnie jak na świecie, najlepiej rozwinięte są rynki instrumentów pochodnych na stopę procentową. Średnie dzienne obroty na rynku walutowych i procentowych instrumentów pochodnych będących przedmiotem obrotu na krajowym rynku pozagiełdowym wyniosły odpowiednio 180 i 958 mln USD. Istotne znaczenie dla płynności poszczególnych instrumentów ma duża aktywność banków zagranicznych.

Tabela 3. Średnie dzienne obroty na poszczególnych segmentach krajowego rynku pozgiełdowych instrumentów pochodnych w kwietniu 2004 r. (mln USD)

	PLN	RAZEM
Walutowe instrumenty pochodne	141	180
rynek kontraktów CIRS	1	3
rynek opcji walutowych	140	177
Procentowe instrumenty pochodne	848	958
rynek kontraktów FRA	635	691
rynek kontraktów IRS	213	267
rynek opcji na stopę procentową	0	0
Rynek instrumentów pochodnych	989	1.138

Wśród walutowych instrumentów pochodnych dominują opcje walutowe. Istotne znaczenie dla rozwoju tego rynku miało pojawienie się na początku 2002 r. nowego, aktywnego krajowego uczestnika rynku międzybankowego i klientowskiego. Banki krajowe zawierają transakcje opcyjnie z bankami zagranicznymi (65% obrotów) i krajowymi podmiotami niefinansowymi (31%). Przedsiębiorstwa coraz częściej wykorzystują dopasowane do ich potrzeb strategie opcyjnie w zarządzaniu ryzykiem walutowym. Zarówno na rynku klientowskim, jak i na rynku transakcji pomiędzy podmiotami niefinansowymi przeważają opcje na kurs EUR/PLN. Wynika to ze struktury walutowej zabezpieczanych płatności handlowych oraz rosnącej wśród banków popularności strategii *currency-spread*. Standardowa wartość strategii opcyjnej *at-the-money straddle* powszechnie kwotowanej przez brokerów i aktywnych uczestników rynku wynosi 5 lub 10 mln USD i EUR.

Wykres 3. Struktura walutowa obrotów na rynku opcji walutowych (%)

Rynek kontraktów CIRS jest bardzo słabo rozwinięty. Średnie dzienne obroty w kwietniu 2004 r. wyniosły zaledwie 3 mln USD. Nieliczne banki krajowe zawierają kontrakty *basis swap* z bankami zagranicznymi. Obroty pomiędzy bankami są skoncentrowane na rynku londyńskim. Wśród podmiotów niefinansowych kontrahentami transakcji CIRS są głównie duże przedsiębiorstwa finansujące się na rynku międzynarodowych.

Tabela 4. Struktura podmiotowa obrotów na rynku walutowych instrumentów pochodnych w kwietniu 2004 r. (średnie dzienne obroty w mln USD)

	rezydent	nierezydent	RAZEM
Rynek kontraktów CIRS	1	2	3
z podmiotami finansowymi	0	2	2
z podmiotami niefinansowymi	1	0	1
Rynek opcji walutowych	59	118	177
z podmiotami finansowymi	4	116	120
z podmiotami niefinansowymi	55	2	57
Walutowe instrumenty pochodne	60	120	180
z podmiotami finansowymi	4	118	122
z podmiotami niefinansowymi	56	2	58

Najpłynniejszym instrumentem pochodnym rynku pozagiełdowego są kontrakty FRA. Średnie dzienne obroty na tym rynku wyniosły w kwietniu 2004 r. 691 mln USD, co oznacza wzrost o około 70% wyższe od wartości zanotowanych w analogicznym okresie 2001 r. Wzrost obrotów był głównie spowodowany dołączeniem do grupy animatorów rynku dwóch banków krajowych. Poza tym kilka innych banków zwiększyło swoją aktywność. Dominują transakcje na stopy polskiego rynku pieniężnego (92% obrotów). Banki krajowe zawierają większość transakcji - 72% z zagranicznymi instytucjami finansowymi. Mimo to rynek rezydenckich transakcji międzybankowych ze średnimi dziennymi obrotami o wartości 191 mln USD należy uznać za stosunkowo dobrze rozwinięty. Polskie podmioty niefinansowe nadal rzadko zabezpieczają ryzyko stopy procentowej, dlatego rynek klientowski kontraktów FRA jest mniej płynny od rynku opcji walutowych. Standardowa wartość kontraktów FRA kwotowanych na rynku międzybankowym wynosi 100 lub 200 mln PLN.

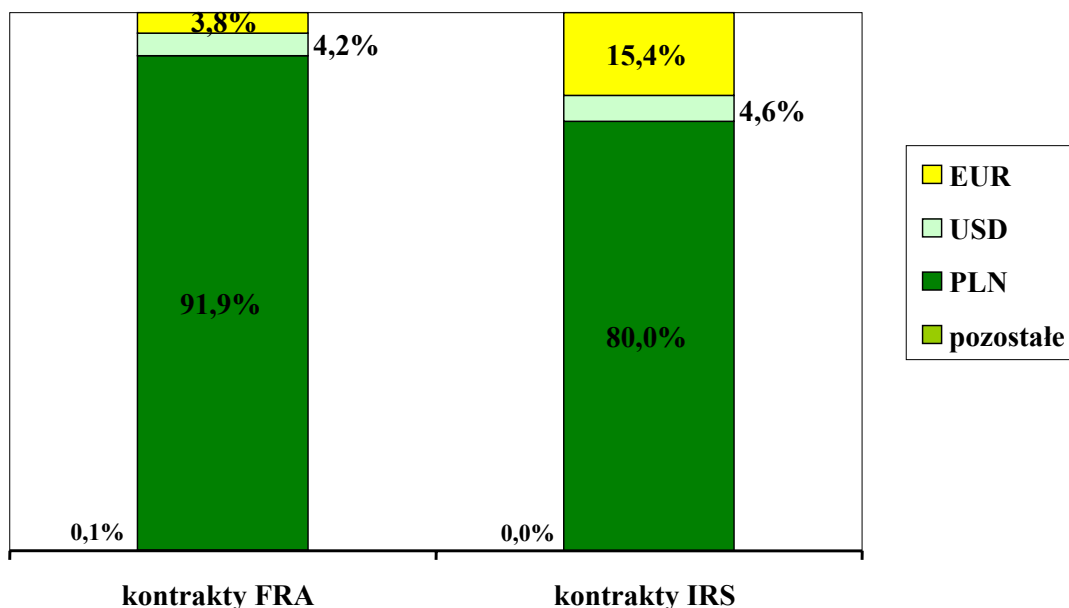
Tabela 5. Struktura podmiotowa obrotów na rynku procentowych instrumentów pochodnych w kwietniu 2004 r. (średnie dzienne obroty w mln USD)

	rezydent	nierezydent	RAZEM
Rynek kontraktów FRA	205	486	691
z podmiotami finansowymi	191	486	677
z podmiotami niefinansowymi	14	0	14
Rynek kontraktów IRS	89	178	267
z podmiotami finansowymi	88	178	266
z podmiotami niefinansowymi	1	0	1
Procentowe instrumenty pochodne	294	664	958
z podmiotami finansowymi	279	664	943
z podmiotami niefinansowymi	15	0	15

Rynkiem instrumentów pochodnych, który w ostatnich trzech latach rozwijał się najbardziej dynamicznie jest rynek kontraktów IRS. W porównaniu do badania z 2001 r. średnie dzienne obroty na rynku operacji z podmiotami finansowymi wzrosły ponad siedmiokrotnie i wyniosły w kwietniu 2004 r. 266 mln USD. Tak znaczna dynamika obrotów może być w części wytłumaczona efektem niskiej bazy, czyli małej płynności tego rynku w 2001 r. Do wzrostu obrotów przyczyniło się zwiększenie liczby aktywnych uczestników rynku wśród banków krajowych oraz zmiana w postrzeganiu wiarygodności kredytowej polskich banków. W 2004 r. banki zagraniczne były bardziej skłonne do zawierania kontraktów IRS nie tylko na rynku londyńskim, ale także z bankami prowadzącymi działalność

w Polsce. Czynnikiem zwiększającym wartość obrotów było duże zainteresowanie strategiami typu *asset swap* i *calendar spread*. Transakcje z nierezydentami stanowią 67% obrotów na rynku krajowym. Dominują kontrakty nominowane w złotych – 80% udział w wartości transakcji zarejestrowanych w kwietniu. Standardowa kwota nominalna takiego kontraktu wynosi 25 lub 50 mln PLN. Banki prowadzące portfele spekulacyjne procentowych instrumentów pochodnych coraz częściej zawierają kontrakty IRS na stopy procentowe strefy euro i depozytów dolarowych.

Wykres 4. Struktura walutowa obrotów na rynkach kontraktów FRA i IRS (%)

Rynek opcji na stopę procentową jest najmniej rozwiniętym segmentem krajowego rynku pozagiełdowych instrumentów pochodnych. Żaden bank krajowy nie prowadzi portfela transakcyjnego tych instrumentów, a więc nie może aktywnie uczestniczyć na rynku międzybankowym. Tylko trzy banki oferują ten produkt klientom niebankowym. Wartość transakcji opcyjnych zawartych z podmiotami niefinansowymi jest jednak tak niewielka, że średnie dzienne obroty na tym rynku są mniejsze od 1 mln USD.

Warszawa, 28 września 2004 r.

Opracowano w Departamencie Systemu Finansowego

© Narodowy Bank Polski

Załącznik nr 1

Instytucje sprawozdające w Polsce*:

1. ABN AMRO Bank Polska SA
2. Bank Gospodarki Żywnościowej SA
3. Bank Handlowy w Warszawie SA
4. Bank Polska Kasa Opieki SA
5. Bank Przemysłowo-Handlowy PBK SA
6. Bank Millennium SA
7. Bank Zachodni WBK SA
8. BNP Paribas Bank Polska SA
9. BRE Bank SA
10. Deutsche Bank Polska SA
11. ING Bank Śląski SA
12. Kredyt Bank SA
13. Powszechna Kasa Oszczędności Bank Polski SA
14. Raiffeisen Bank Polska SA
15. Société Générale Oddział w Polsce SA
16. WestLB Bank Polska SA

* Podmioty prowadzące działalność operacyjną w Polsce i uczestniczące w badaniu obrotów jako instytucje sprawozdające. Wymienione banki przekazały dane o obrotach do Narodowego Banku Polskiego. Na podstawie danych otrzymanych od tych banków NBP wyliczył zagregowane wartości obrotów na rynku walutowym i pozagiełdowych instrumentów pochodnych w Polsce. Agregaty dla Polski zostały przekazane do Banku Rozrachunków Międzynarodowych.

Załącznik nr 2

Metodyka badania obrotów na krajowym rynku walutowym i rynku pozagiełdowych instrumentów pochodnych - kwiecień 2004 r.

Metodyka opracowana przez Bank Rozrachunków Międzynarodowych P0ż

Zakres badania

Sprawozdawczość dotyczy transakcji zawartych na rynku walutowym i pozagiełdowym (OTC – *over the counter*) rynku instrumentów pochodnych w Polsce. Badanie obejmuje transakcje dokonane zarówno na rynku międzybankowym (przeprowadzanych przez bank oraz jego klientów w imieniu tego banku), jak i klientowskim. Transakcje klientowskie zawierane według tabeli kursowej nie zostały uwzględnione w badaniu – w statystykach wykazano jedynie transakcje negocjowane.

Zgodnie z definicją Banku Rozrachunków Międzynarodowych **rynek walutowy** obejmuje:

- kasowe transakcje walutowe (*spot transactions*),
- swapy walutowe (*fx swaps*),
- walutowe transakcje terminowe (*outright-forwards*).

Do **rynku walutowych instrumentów pochodnych** zalicza się:

- dwuwalutowe transakcje wymiany płatności odsetkowych (*cross currency interest rate swaps – CIRS*),
- opcje walutowe (*fx options*) – z podziałem na wystawione (sprzedane) i nabyte (kupione),

Natomiast pod pojęciem **rynku instrumentów pochodnych na stopę procentową** należy rozumieć:

- kontrakty przyszłej stopy procentowej (*forward rate agreements – FRA*),
- transakcje wymiany płatności odsetkowych (*interest rate swaps – IRS*),
- opcje stopy procentowej (*interest rate options*) – z podziałem na wystawione (sprzedane) i nabyte (kupione).

Wszystkie instrumenty pochodne z ekspozycją na więcej niż jedną walutę są klasyfikowane jako transakcje walutowe.

Przedmiotem badania był także sposób zawierania transakcji. Wyodrębniono obroty dokonane za pośrednictwem elektronicznych systemów transakcyjnych, z podziałem na systemy konwersacyjne oraz systemy automatycznie kojarzące oferty kupna i sprzedaży (*automated order matching systems*).

Zasady sprawozdawczości

Obrót definiuje się jako **wartość nominalną brutto wszystkich transakcji zawartych w kwietniu 2004 r., niezależnie od daty rozliczenia tych transakcji**. Termin brutto oznacza, że każda transakcja była traktowana oddzielnie. Transakcje nie mogły być kompensowane – nie sprawozdawano kwot netto pomiędzy wartościami kupionymi a sprzedanymi (np. zakup 5 mln USD za PLN oraz sprzedaż 3 mln USD za PLN przez tę samą instytucję stanowi obrót wartości 8 mln USD). Dane o obrotach były gromadzone w podziale na pary walutowe (np.

sprzedaż 1 mln USD za 4 mln PLN sprawozdawano jako transakcję na rynku USD/PLN o wartości 1 mln dolarów amerykańskich). Transakcje angażujące walutę pośrednią ujmowano jako dwie oddzielne transakcje (np. sprzedaż USD i zakup DKK za pośrednictwem rynku euro - sprzedaż najpierw 6 mln USD za EUR, a następnie zakup koron duńskich za euro stanowi obrót w wysokości 12 mln USD). Kontrakty ze zmienną kwotą nominalną sprawozdawano według wartości tej kwoty na dzień zawarcia transakcji.

Zgodnie z metodyką badania, kryterium decydującym o tym, kto powinien przekazywać informacje o zawartej transakcji jest miejsce, w którym strona transakcji prowadzi działalność operacyjną. Oznacza to, że dane prezentowane przez NBP obejmują wszystkie transakcje zawarte przez dealerów działających w Polsce, niezależnie od tego, czy te transakcje są zaksięgowane w banku prowadzącym działalność operacyjną w Polsce, czy u podmiotu dominującego z siedzibą za granicą.

Dane obejmują transakcje podmiotów sprawozdających zawarte z firmami związanymi z nimi kapitałowo (z podmiotami dominującymi, stowarzyszonymi), o ile transakcje te nie zostały dokonane jedynie w celach księgowych lub zarządzania ryzykiem w określonej instytucji. Transakcje zawarte pomiędzy dealerami podmiotu sprawozdającego nie były sprawozdawane.

Wartość obrotów jest prezentowana w **milionach USD**. Wartości transakcji nominowanych w walutach innych niż USD były przeliczane po kursie z dnia zawarcia transakcji lub innym, zbliżonym do niego (np. średnim kursie miesięcznym).

W strukturze terminowej transakcji walutowych wyodrębnia się następujące terminy zapadalności (oddzielnie dla transakcji *fx swap* i *outright-forward*):

- do siedmiu dni kalendarzowych włącznie,
- więcej niż siedem dni kalendarzowych, ale do jednego roku włącznie (do 365 dni kalendarzowych włącznie),
- więcej niż jeden rok.

Dla transakcji *outright-forward* termin zapadalności wyliczono jako różnicę pomiędzy datą rozliczenia transakcji a datą jej zawarcia. Analogicznie, dla transakcji *fx swap* wyznaczano różnicę pomiędzy datą rozliczenia wymiany końcowej (*long leg*) a datą zawarcia tej transakcji.

Kategorie kontrahentów transakcji

Banki sprawozdające przekazały do NBP dane o obrotach na rynku każdego instrumentu w podziale na transakcje zawarte z:

- innymi instytucjami sprawozdającymi,
  - rezydentami
  - nierezydentami,
- pozostałymi instytucjami finansowymi,
  - rezydentami,
  - nierezydentami,
- instytucjami niefinansowymi,
  - rezydentami,
  - nierezydentami.

Kryterium rozróżnienia transakcji zawartych z rezydentem lub z nierezydentem jest miejsce działalności operacyjnej kontrahenta, tj. miejsce, z którego dokonywał on transakcji | z podmiotem sprawozdającym.

Instytucjami sprawozdającymi – przekazującymi dane w tym badaniu są podmioty aktywnie uczestniczące zarówno na krajowym, jak i światowym rynku walutowym i pozagiełdowych instrumentów pochodnych. W ocenie aktywności uwzględnia się zarówno transakcje pomiędzy instytucjami finansowymi oraz klientami korporacyjnymi. Wyróżnienie kategorii „instytucje sprawozdające” miała na celu wyeliminowanie podwójnej sprawozdawczości (podwójna sprawozdawczość jest skutkiem raportowania transakcji zawartych pomiędzy dwoma podmiotami sprawozdającymi przez każdy z tych podmiotów). W światowym badaniu uczestniczyło łącznie 1205 instytucji sprawozdających z 52 krajów, w tym 16 banków prowadzących działalność operacyjną w Polsce. Lista polskich instytucji sprawozdających (podmiotów, które przekazały dane o zawartych transakcjach do Narodowego Banku Polskiego i za jego pośrednictwem do Banku Rozrachunków Międzynarodowych) została przedstawiona w załączniku nr 1.

Kategoria „pozostałe instytucje finansowe” obejmuje wszystkie pozostałe instytucje finansowe, które nie znajdowały się na liście podmiotów sprawozdających. Do grupy instytucji finansowych należy zaliczyć banki komercyjne, inwestycyjne, hipoteczne oraz domy maklerskie, fundusze inwestycyjne, fundusze emerytalne, firmy leasingowe, instytucje ubezpieczeniowe, banki centralne. Grupę instytucji niefinansowych stanowią wszyscy pozostali kontrahenci. Najczęściej są to przedsiębiorstwa produkcyjne lub usługowe oraz sektor publiczny.

Definicje instrumentów

Sprawozdawczość obrotów obejmuje trzy podstawowe kategorie instrumentów pochodnych:

- kontrakty terminowe (*forwards*),
- transakcje wymiany (*swaps*),
- opcje (*options*).

Jeśli transakcja składała się z kilku komponentów – podstawowych instrumentów pochodnych, to każdy z komponentów tej transakcji był raportowany oddzielnie. Jeśli wydzielenie podstawowych instrumentów pochodnych było niemożliwe, a w kontrakcie zawarta była opcja, wtedy transakcja była zaliczana do opcji.

Transakcje walutowe będące przedmiotem badania definiuje się następująco:

Kasowa transakcja wymiany walutowej (*spot*)

Pojedyncza transakcja polegająca na wymianie określonej kwoty waluty na inną walutę, po ustalonym w momencie zawarcia transakcji kursie kasowym. Rozliczenie tej transakcji musi nastąpić w ciągu dwóch dni roboczych. Kategoria ta obejmuje więc także transakcje walutowe rozliczane w dniu ich zawarcia. Ani wymiana początkowa, ani wymiana końcowa transakcji swapa walutowego nie była wykazywana w tej kategorii, nawet jeśli ich rozliczenie następowało w ciągu dwóch dni roboczych (np. *T/N fx swap*).

Terminowa transakcja wymiany walutowej (*outright forward*)

Pojedyncza transakcja wymiany określonej kwoty waluty na inną walutę, po kursie terminowym uzgodnionym w momencie zawierania transakcji. Rozliczenie tej transakcji następuje w terminie późniejszym niż dwa dni robocze od daty zawarcia. Ta kategoria obejmuje również terminowe transakcje wymiany walutowej z rozliczeniem różnicowym (*non-deliverable forwards* - NDF, *contracts for difference* - CFD). Do kategorii tej nie zalicza się, niezależnie od sposobu księgowania, wymiany końcowej transakcji swapa walutowego.

Swap walutowy (*fx swap*)

Transakcja, która zobowiązuje strony kontraktu do dokonania początkowej wymiany walut w wyznaczonym dniu i po określonym kursie oraz zwrotnej (końcowej) wymiany tych walut, w określonym w przyszłości dniu (innym niż rozliczenie tzw. pierwszej „nogi”) i po kursie uzgodnionym w momencie zawarcia transakcji (przeważnie różnym od kursu wymiany początkowej). Waluta, którą jeden z kontrahentów jest zobowiązany zapłacić drugiemu w wyniku wymiany końcowej jest tą samą walutą, którą kontrahent otrzymał w wymianie początkowej. Do kategorii tej zalicza się zarówno swapy walutowe typu *spot/forward*, jak i *forward/forward*. Wszystkie swapy walutowe (także *T/N fx swaps*), niezależnie od zapisów księgowych, były wykazywane w tej kategorii. Zgodnie z metodyką badania w statystyce obrotów wykazywano wartość jednej wymiany - początkowej lub końcowej. Oznacza to, że obroty na rynku swapów walutowych reprezentują wartość nominalną transakcji *fx swap*, a nie wartości przepływów finansowych (płatności w jednej z walut) związane z tą transakcją.

Dwuwalutowa transakcja wymiany płatności odsetkowych (*CIRS*)

Transakcja zobowiązująca obie strony do wymiany okresowych płatności odsetkowych od określonej kwoty nominalnej w ciągu uzgodnionego okresu oraz wymiany kwoty nominalnej (po wcześniej uzgodnionym kursie) w dniu zakończenia kontraktu. Płatności odsetkowe są wyrażone w różnych walutach i obliczane według stóp procentowych ustalonych oddzielnie dla każdej ze stron.

Opcja walutowa (*currency option*)

Kontrakt opcyjny dający prawo do kupna lub sprzedaży w oznaczonym czasie określonej kwoty waluty po ustalonym wcześniej kursie. Kategoria ta obejmuje opcje typu europejskiego i amerykańskiego oraz wszelkie opcje egzotyczne. Każda opcja składająca się na strategię opcyjną (*straddle, strangle, butterfly, risk reversal* itd.) była sprawozdawana oddzielnie.

Kontrakty stopy procentowej, będące przedmiotem badania, definiuje się następująco:

Transakcja przyszłej stopy procentowej (*FRA*)

Transakcja, w której strony zobowiązują się do zapłaty odsetek od ustalonej kwoty nominalnej za określony okres rozpoczynający się w przyszłości. Odsetki te są naliczane według stopy procentowej ustalonej w dniu zawarcia kontraktu. W praktyce są to kontrakty z rozliczeniem różnicowym. Strony rozliczają się różnicą odsetkową, która jest proporcjonalna do kwoty nominalnej kontraktu i różnicy pomiędzy stawką *FRA* (stopą terminową w dniu zawarcia transakcji) a stopą referencyjną obowiązującą dwa dni robocze przed dniem rozliczenia.

Jednowalutowa transakcja wymiany płatności odsetkowych (*IRS*)

Transakcja zobowiązująca obie strony do wymiany okresowych płatności odsetkowych od określonej kwoty nominalnej przez uzgodniony okres. Dokonywane płatności odsetkowe są wyrażone w tej samej walucie i obliczane według ustalonej dla każdej ze stron stopy procentowej (jedna stopa może być stała a druga zmienna lub obie mogą być zmienne, ale uzależnione od różnych indeksów). Ta kategoria obejmuje także transakcje *IRS*, których kwota nominalna zmienia się w czasie – swapy amortyzowane i zaliczkowe (*amortising and drawdown swaps*) oraz transakcje *OIS* (*overnight index swaps*)

Opcja stopy procentowej (*interest rate option*)

Kontrakt opcyjny dający prawo do płacenia lub do otrzymywania odsetek od określonej kwoty nominalnej za uzgodniony okres, naliczonych według ustalonej stopy procentowej. Wśród opcji stopy procentowej można wyróżnić: opcje typu *cap, floor* i *collar*.

Opcja typu *cap* (*interest rate cap*)

Opcja dająca prawo otrzymania rekompensaty w przypadku wzrostu rynkowych stóp procentowych. Rekompensatą jest różnica pomiędzy odsetkami naliczonymi według stopy rynkowej a odsetkami wyznaczonymi według ustalonej w kontrakcie maksymalnej stopy procentowej. Odsetki są naliczane od uzgodnionej kwoty nominalnej i za określony okres.

Opcja typu *floor* (*interest rate floor*)

Opcja dająca prawo otrzymania rekompensaty w przypadku spadku rynkowych stóp procentowych. Rekompensatą jest różnica pomiędzy odsetkami naliczonymi według ustalonej w kontrakcie minimalnej stopy procentowej a odsetkami wyznaczonymi według stopy rynkowej. Odsetki są naliczane od uzgodnionej kwoty nominalnej za określony okres.

Opcja typu *collar* (*interest rate collar*)

Kombinacja – złożenie instrumentów *cap* i *floor*, przy czym jeden z tych instrumentów jest sprzedany a drugi kupiony.